

Veza između proživljenja i duše

<"xml encoding="UTF-8?">

Veza između proživljenja i duše

Mjerilo jedinstva živog bića

Čovjekovo tijelo, poput životinjskog, predstavlja cjelinu sastavljenu od ćelija, koje su u stalnom procesu nastajanja i nestajanja, promjene, zamjene, a njihov broj od rođenja pa do kraja života se ne izmijeni i uvijek je postojan.

Uzevši u obzir ove izmjene koje se događaju u tijelu životinja, posebno čovjeka, nameće se pitanje: Na osnovu kojeg mjerila ovu promjenljivu cjelinu trebamo smatrati jednim te istim bićem, iako je moguće da se njegovi dijelovi u toku života više puta izmijene?[1]

Prosti odgovor koji se daje na ovo pitanje je to da mjerilo jedinstva svakog živog bića jeste povezanost njegovih organa, i istovremena i neistovremena, te i ako njegove ćelije postepeno izumiru, a njihova mjesta zauzimaju nove ćelije, sa stanovišta trajnosti ovog procesa ta se cjelina ipak u svakom stanju može zvati istim bićem.

Međutim, ovo nije zadovoljavajući odgovor, jer ukoliko zamislimo jednu građevinu koja je sazdana od određenog broja cigli, i zamislimo da njene cigle postepeno izmijenimo, na način da nakon određenog vremena nijedna od prvobitnih cigli ne bude ostala u zgradi, ne možemo novu građevinu smatrati onom starom, bez obzira što se ovakvi izrazi koriste neprecizno i uzimajući u obzir izvanjski oblik građevine, a posebno to čine ljudi koji nisu upućeni u izmjenu cigli.

Prethodni odgovor može se upotpuniti ako kažemo da je moguće da ova postepena izmjena neće nanijeti štetu jednoći cjeline ukoliko se temelji na jednom prirodnom unutrašnjem činiocu, kako se to već dešava u živim bićima, dok se izmjena cigli građevine dešava posredstvom vanjskog i prisilnog činioca, tako da im se stoga ne može pripisati jedinstvo ni istinsko poistovjećenje u vertikali toka izmjene dijelova.

Ovaj odgovor temelji se na prihvatanju jednog prirodnog činioca koji je stalno prisutan tokom promjena i koji čuva uređenost i sklad dijelova i organa u organizmu. Sada se postavlja pitanje u vezi sa zbiljom tog činioca, dakle šta je mjerilo istovjetnosti tog činioca. U skladu s poznatom filozofskom teorijom, mjerilo jedinstva u svakom prirodnom biću jeste

pojava koja nije složena i koja se ne može osjetilima opažati, a naziva se "priroda" ili "forma"[2], koja se izmjenom materije ne mijenja. U živim bićima koja imaju različite i raznovrsne aktivnosti, poput ishrane, rasta i razmnožavanja, ovaj činilac naziva se duša (nefs). Stari filozofi su vegetativnu i animalnu dušu smatrali materijalnom, a čovjekovu apstraktnom. Međutim, velik broj islamskih filozofa, između ostalog i Mulla Sadra Širazi, i za životinjsku dušu kaže da posjeduje određeni stepen apstraktnosti, a svijest i volja sastavni su dio i pokazatelji apstraktnog bića. Međutim, materijalisti, koji postojanje ograničavaju na materiju i njene posebne odlike, poriču apstraktnu dušu, a savremeni materijalisti (poput pozitivista) poriču sve što se ne može opažati vanjskim čulima, a u najmanju ruku ne prihvataju pojave koje se ne mogu opaziti osjetilima i prirodno je da nemaju ispravan odgovor za mjerilo jedinstva u živim bićima.

Dakle, mjerilo istovjetnosti u biljkama je vegetativna duša. Vegetativni život uvjetovan je postojanjem forme i posebne vegetativne duše u materiji koja je pripravna, a u trenutku kada pripravnost materije nestane, u tom slučaju nestaje i forma ili vegetativna duša. Ukoliko pretpostavimo da iste te materije dobiju ponovnu pripravnost za primanje vegetativne forme, bit će im data nova vegetativna duša, ali dvije biljke, stara i nova, uz krajnju sličnost, neće imati zbiljsko jedinstvo, tako da se nova biljka ne može smatrati onom starom biljkom.

Što se tiče životinja i čovjeka, budući da im je duša apstraktna, ona može opstati i nakon nestanka tijela, a kada ona ponovo bude vezana za tijelo, bit će očuvano jedinstvo i istovjetnost individue, kao što je i prije smrti jedinstvo duše bilo mjerilo jedinstva individue, tako da izmjena tjelesne materije ne zahtijeva brojnost individua. Ali, ukoliko neko egzistenciju čovjeka i životinje ograniči na materijalno tijelo i njegove osobenosti i akcidente, i smatra da je duša jedna od tjelesnih osobina ili zbir tjelesnih osobina, čak ukoliko drži da je ona forma koja se ne može opažati osjetilima, ali je ipak materijalna i nestankom dijelova tijela također nestaje, takav pojedinac ne može imati ispravnu predodžbu o proživljenju. Pod pretpostavkom da tijelo pronađe novu pripravnost za život, u njemu će nastati nove osobenosti i akcidenti, a u tom slučaju neće više postojati istinsko mjerilo za njihovo jedinstvo i poistovjećenje (da to bude ono staro) zahvaljujući tome što je pretpostavka da su prethodne osobine u potpunosti nestale, a sada su nastale nove.

Možemo zaključiti da je život nakon smrti moguće na ispravan način zamisliti tek u slučaju kada dušu smatramo različitom od tijela i njegovih posebnih odlika i akcidenacija, te kada je ne smatramo materijalnom formom koja je prodrla u tijelo i koja će nestati nestankom tijela. Dakle, kao prvo, mora se prihvatiti postojanje duše, kao drugo, ona se treba smatrati supstancijalnom pojavom, a ne jednim od akcidenata tijela, i treće, moramo smatrati da ona

može biti nezavisna od tijela i da može opstati i nakon što tijelo nestane, te da nije poput formi koje prodiru u materiju (stručno rečeno: koje se utiskuju u materiju) i koje će nestati nestankom .tijela

Položaj i stanje duše u čovjekovom biću

Druga stvar koju bismo na ovom mjestu trebali spomenuti jeste to da čovjek nije spoj duše i tijela, na način kako je voda spoj kisika i vodika, pa kada se ove komponente odvoje jedna od druge, u tom slučaju složeno biće kao jedna cjelina nestaje. Duša je osnovni činilac čovjeka i sve dok ona postoji, postoji i čovječnost čovjeka i njegova ličnost će biti očuvana. Upravo zbog toga izmjena ćelija u tijelu ne nanosi nikakvu štetu individualnom jedinstvu čovjeka, jer mjerilo zbiljskog jedinstva čovjeka jeste upravo jedinstvo njegove duše.

Kur'an časni – ukazujući na ovu zbilju, u odgovoru onima koji poriču proživljenje i koji su :govorili kako je nemoguće da čovjek nakon što mu dijelovi tijela istruhnu ponovo oživi – kaže

قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ

[Reci: (vi ne nestajete, već) "Uzima vas melek smrti, koji je zadužen za vas.][3]

Dakle, činilac čovječnosti i identiteta svakog čovjeka je ono što melek smrti preuzima, a ne .dijelovi tijela koje zemlja rastače

Prije nego se postavilo ovo pitanje može se pitati nešto drugo: U osnovi, šta je mjerilo [1] istovjetnostijedne postojane cjeline? Na osnovu kojeg mjerila hemijska i organska jedinjenja možemo smatrati jednim, tj. istim bićem? Međutim, da ne bismo proširili raspravu, nećemo sada razmatratati ova pitanja. Pogledati: Islamska filozofija, pogl. 29.

[2] Treba znati da obje ove riječi imaju i druga terminološka značenja, a mi ovdje mislimo na vrsnu formu (surate nov'ijje).

[3] Es-Sedžde, 11